

ПСИХОЛОГІЯ

DOI [https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-15\(44\)-10-33](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-15(44)-10-33)

УДК 159.923.2:364-051

Балахтар Катерина Сергіївна,

асистент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

докторант кафедри психології управління

Центрального інституту післядипломної освіти

ДЗВО «Університет менеджменту освіти».

Чернівці, Україна.

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-9154-9095>

k.balakhtar@chnu.edu.ua

ПРОГРАМА ТРЕНІНГУ «РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИКА ЇХ СУБ'ЄКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ»

Анотація. У статті охарактеризовано розробку програми тренінгу «Розвиток креативності викладачів іноземних мов закладів вищої освіти як чинника їх суб'єктивного благополуччя». Висвітлено актуальність проблеми креативності викладача закладу вищої освіти, орієнтованого на інноваційну, творчу діяльність, саморозвиток і самовдосконалення загалом і викладача іноземних мов зокрема. Розкрито мету, висвітлено основні завдання та обсяг програми тренінгу. Описано три тренінгові сесії («Ціннісне ставлення до конструктивного перетворення дійсності»; «Розуміння креативності, інноваційних методів і форм навчання іноземних мов та їх дієвість»; «Чинники розвитку креативності викладача іноземних мов: індивідуально-психологічні та організаційно-професійні»), які складають структуру програми і спрямовані на розвиток ціннісного, когнітивного, поведінкового компонентів та індивідуально-психологічних і організаційно-професійних чинників креативності викладачів іноземних мов закладів вищої освіти, досягнення ними суб'єктивного благополуччя. Кожна сесія тренінгу містить інформаційний, діагностичний, розвивальний та творчий компоненти. Сесії складають різні форми і методи роботи (інтерактивні лекції, мультимедійні презентації, дискусії, діагностичні методи і методики, авторські методики, тренінги, пошуково-апробаційна гра «Креативність викладача іноземних мов»,

практикум, творчі завдання та ін.) щодо формування ціннісного ставлення до конструктивного перетворення дійсності, розуміння креативності, генерування і впровадження креативних ідей, інноваційних методів і форм навчання іноземних мов та їх дієвості, сприяння розвитку індивідуально-психологічних та організаційно-професійних чинників креативності задля досягнення суб'єктивного благополуччя викладачами іноземних мов.

Ключові слова: креативність преподавателей иностранных; программа тренинга; развитие креативности; компоненты и факторы креативности.

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Наразі актуальним є питання особистості викладача закладу вищої освіти, орієнтованої на інноваційну, творчу діяльність, саморозвиток і самовдосконалення. Реформування вищої освіти в мінливих умовах сьогодення актуалізують потребу у висококваліфікованих креативних викладачах закладів вищої освіти, тобто фахівцях високої градації, здатних до впровадження інноваційних методів і форм навчання, реалізації творчої діяльності. Адже саме креативність є базисом професійної діяльності викладачів закладів вищої освіти [1, с. 3–14], що розширює їхній світогляд, сприяє вирішенню освітніх завдань, забезпечуючи розвиток і формування майбутньої еліти нашого суспільства. Креативність, як зазначалось на Світовому економічному форумі у Давосі (2016), нині стала однією з трьох найважливіших навичок, поряд із критичним мисленням та комплексним вирішенням проблем, якими, на думку стейкхолдерів, мають володіти сучасні фахівців [2].

Професійна діяльність викладачів залежить від їхньої компетентності, умотивованості, компетентнісного наповнення змісту освітнього процесу і регламентується Законом України «Про вищу освіту» (2014), Стандартами і рекомендаціями щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2015), Tuning Educational Structures in Europe (2006), а також іншими нормативно-правовими актами та розпорядчими документами, визначеними закладами вищої школи у контексті їх автономності.

В умовах реального часу, запровадження масового дистанційного навчання в умовах пандемії коронавірусу, викладачі закладу вищої освіти зокрема викладачі іноземних мов згідно з вимогами міжнародних інституцій щодо формування загальних і спеціальних компетентностей випускників [3] повинні володіти і реалізувати високий рівень ефективної розробки й упровадження інноваційних, освітніх, інформаційно-

комунікаційних технологій, форм, методів та методик в організацію і зміст освітнього процесу [4]. Саме викладачі формують якісний досвід для студентів і створюють умови для опанування нових знань, вмінь, навичок і компетентностей [5]. Тому надзвичайно важливо викладачам володіти критичним мисленням, високорозвиненою уявою, естетично сприймати світ, бути відкритим до постійного розширення нового життєвого і професійного досвіду, генерувати нові ідеї і впроваджувати їх у практичну діяльність тощо.

Виконання цих складних завдань потребує створення інституційного середовища, творчого співтовариства в закладах освіти, здатних розвивати креативність, креативне мислення, творчі здібності як викладачів, так і залучаючи студентів до продукування креативних знань, ідей на всіх рівнях освітнього процесу з урахуванням моделі цифровізації, обраної закладом вищої освіти. При цьому, особливої уваги заслуговує задоволеність викладачів іноземних мов професійною діяльністю і життям в цілому. Це потребує розробки тренінгової програми розвитку креативності викладачів іноземних мов як чинника їх суб'єктивного благополуччя й успіху у професійній творчій діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових публікацій свідчить, що проблема креативності в цілому досліджувалася науковцями, включаючи і розробки автора, які висвітлюють проблеми формування креативності як здатності особистості: відмовитися від стереотипних способів мислення, «здатності до руйнування загальноприйнятого, звичайного порядку походження ідей у процесі мислення» [6, с. 632]; «дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення у нестандартних ситуаціях, це спрямованість на відкриття нового і здатність глибоко усвідомлювати свій досвід» [7, с. 351]; продукувати оригінальні ідеї в умовах розв'язання або постановки нових проблем [8]; «...виявляти нові рішення проблем, залучення в життя нового для людини...», оскільки «...креативність є сила, яка сприяє позитивній самооцінці і забезпечує саморух індивіда у його розвитку» [9, с. 165], виступає найважливішим і відносно незалежним чинником обдарованості [10, с. 28]. Креативність забезпечує функціонування актуальної зони творчої діяльності людини і може виявлятися в кожного різною мірою, оскільки залежить і від засобів реалізації, і джерела походження, рівня усвідомлення, стійкості тощо. Усе разом сприяє інноваційно-творчій діяльності особистості [11, с. 245]. У дослідженнях висвітлюється креативність як: професійно важлива якість викладача [12.]; «особливий вид суб'єктної професійної взаємодії, що потребує неперервного самовдосконалення у педагогічній діяльності й

наукових дослідженнях [13, с. 54–70], невід’ємний складник особистісного розвитку, що проявляється у творчих соціокультурних взаємозв’язках, актуалізації інтелектуальних знань і духовних цінностей, досвіду, умінь і навичок між усіма суб’єктами соціально-педагогічної діяльності і обов’язково сприяє самореалізації, адаптації, соціалізації та самоствердженню власне самого викладача закладу вищої освіти [14]. Однак, креативність викладачів іноземних мов закладів вищої освіти спеціально не вивчалась. У контексті ж аналізу впливу креативності на суб’єктивне благополуччя викладачів іноземних мов, то з цієї проблеми представлено лише окремі розробки, які виконані науковцями в процесі дослідження суб’єктивних оцінок якості життя людини, термінів «щастя», «психологічне благополуччя», «суб’єктивне благополуччя» О. Бондарчук [15], Л. Сердюк [16], Ю. Олександров [17], Т. Шевеленкова [18]. При цьому варто зазначити, що на даний момент не має розробок програм тренінгу розвитку креативності викладачів іноземних мов закладів вищої освіти як чинника їх суб’єктивного благополуччя.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Актуальність і недостатня розробленість проблеми дозволили визначити *мету* дослідження: визначити завдання, зміст і структуру програми тренінгу «Розвиток креативності викладачів іноземних мов закладів вищої освіти як чинника їх суб’єктивного благополуччя».

Завдання дослідження:

- 1) дослідити актуальність проблеми креативності викладача закладу вищої освіти;
- 2) розробити структуру програми тренінгу «Розвиток креативності викладачів іноземних мов закладів вищої освіти як чинника їх суб’єктивного благополуччя»;

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ОСНОВНИХ МАТЕРІАЛІВ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / PRESENTATION OF THE MAIN MATERIAL AND RESEARCH RESULTS

Програма «Розвиток креативності викладачів іноземних мов закладів вищої освіти як чинника їх суб’єктивного благополуччя» складається з 3 сесій і передбачає розвиток ціннісного, когнітивного, поведінкового компонентів, індивідуально-психологічних і організаційно-професійних чинників креативності викладачів іноземних мов закладів вищої освіти, досягнення ними суб’єктивного благополуччя.

У розробку програми покладено технологічний підхід Л. Карамушки

[19, с. 48–61], що передбачав аналіз проблеми розвитку креативності викладачів іноземних мов закладів вищої освіти і дозволив розробити та апробувати різні методики щодо ціннісного ставлення до конструктивного перетворення дійсності, розуміння креативності, інноваційних методів і форм навчання іноземних мов, дієвості в їх реалізації, індивідуально-психологічних та організаційно-професійних чинників. Крім того, в умовах дистанційного проведення тренінгу передбачається додаткове опанування online-інструментами (Zoom, Miro, Google Jamboard, Mentimeter, BigBlueButton та ін.), що сприятиме ефективному проведенню тренінгу в умовах online і продуктивному розвитку креативності викладачів іноземних мов закладів вищої освіти.

Мета програми тренінгу: сприяння розвитку ціннісного, когнітивного, поведінкового компонентів та індивідуально-психологічних і організаційно-професійних чинників креативності викладачів іноземних мов закладів вищої освіти, досягнення ними суб'єктивного благополуччя.

Завдання програми тренінгу:

1) оволодіння викладачами іноземних мов закладів вищої освіти знаннями щодо сутності і змісту креативності, інноваційних методів і форм навчання іноземних мов з урахуванням соціально-психологічної специфіки професійної діяльності у сфері освіти, обумовленої змістом і функціями; 2) аналіз викладачами іноземних мов вираженості креативності у професійній діяльності та показників її ціннісного, когнітивного та поведінкового компонентів й індивідуально-психологічних і організаційно-професійних чинників; 3) визначення умов сприяння розвитку ціннісного, когнітивного, поведінкового компонентів та індивідуально-психологічних і організаційно-професійних чинників креативності у закладах вищої освіти; 4) вдосконалити навички роботи з online-інструментами,

Загальна структура програми тренінгу

Програма тренінгу «Розвиток креативності викладачів іноземних мов як чинника їх суб'єктивного благополуччя» складається із трьох сесій і має таку загальну структуру:

Перша сесія тренінгу. *«Ціннісне ставлення до конструктивного перетворення дійсності».*

Друга сесія тренінгу. *«Розуміння креативності, інноваційних методів і форм навчання іноземних мов».*

Третя сесія тренінгу. *«Особливості реалізації викладачами іноземних мов творчої діяльності».*

Четверта тренінгу. «Чинники розвитку креативності викладачів іноземних мов: індивідуально-психологічні чинники та організаційно-професійні».

Кожна сесія тренінгу містить інформаційний, діагностичний, розвивальний та творчий компоненти. У таблиці деталізовано структурні елементи програми тренінгу. Обсяг програми тренінгу складається із 60 навчальних годин.

Таблиця

Структура програми «Розвиток креативності викладачів іноземних мов як чинника їх суб'єктивного благополуччя»

Сесії	Складові сесій	К-ть навч. годин
1	2	3
	<i>Загальний вступ до програми супроводу становлення</i>	2
<i>Перша сесія «Ціннісне ставлення до конструктивного перетворення дійсності»</i>	<i>Вступ до сесії</i>	2
	<i>Інформаційний компонент: інтерактивна лекція «Креативність як цілісний процес генерації ідей, їх розвитку та перетворення на цінності», мультимедійні презентації «Цінність конструктивного перетворення дійсності», «Мотивація до створення інноваційних методів і методик»</i>	2
	<i>Діагностичний компонент: діагностика і моніторинг цінностей викладача іноземних мов («Ціннісні орієнтації» (М. Рокича)), прагнення до саморозвитку (Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» (К. Ріфф)), позитивне ставлення до формування і розвитку творчих здібностей (тест «Творчі здібності»), прагнення бути незалежною особистістю (прагнення свободи) (тест «Креативність»), метод незавершених речень (опитувальник «Реалізація цікавих (креативних) занять – потреба чи не обхідність»), мозковий штурм, вправа «Поговоримо малюнками» та ін.</i>	4
	<i>Розвивальний компонент: дискусія «Цінність креативності в освіті», тренінг з розвитку мотивації до створення інноваційних методів і методик, вправи «Цінності творчого педагога», «Географічна карта» та ін.</i>	3
	<i>Творчі завдання: «Життєвий та професійний кодекс викладача іноземних мов»; «Герб і девіз викладача іноземних мов»</i>	3

Продовження таблиці

1	2	3
Друга сесія «Розуміння креативності, інноваційних методів і форм навчання іноземних мов та їх дієвість»	<i>Вступ до сесії</i>	2
	<i>Інформаційний компонент:</i> інтерактивна лекція, дискусія «Креативні якості викладача іноземної мови», «Креативність як соціально-психологічний феномен», «Інноваційність – вимога сьогодення»	2
	<i>Діагностика</i> рівня розуміння й усвідомлення викладачем сутності креативності, інноваційних методів і форм навчання іноземних мов та здатності приймати нестандартні рішення, створювати нові креативні продукти, впроваджувати інноваційні методи і форми та ін. (авторські методики «Розуміння й усвідомлення креативності, інноваційних методів і форм навчання іноземних мов», «Здатність до продукування нових креативних продуктів та їх впровадження в освітній процес», тест «Креативний потенціал», «Вимірювання рівня рефлексивності» (А. В. Карпов), опитувальники та ін.)	4
	<i>Розвивальний компонент:</i> «Розвиток уявлень щодо креативності, інноваційних методів і форм навчання іноземних мов, вміння продукувати нетривіальні ідеї (оригінальні); розуміти і приймати індивідуальність іншого; вірити в себе; здатності до розуміння й рефлексії та ін.». Тренінг (вправи: «Три моїх креативних ролі», «Креативне мислення» або «Все можливо!», «Рекламний ролик», пошуково-апробаційна гра «Креативність викладача іноземних мов»	8
	<i>Творчі завдання:</i> Повір у свої творчі здібності», написання есе: «Яким має бути сучасний фахівець із соціальної роботи?», складання власного психологічного портрету, завдання для роздумів з проблемних питань навчально-професійної діяльності майбутніх фахівців та ін.	4

Продовження таблиці

1	2	3
	<i>Вступ до сесії</i>	2
Третя сесія «Чинники розвитку креативності викладача іноземних мов: індивідуально-психологічні та організаційно-професійні»	<i>Інформаційний компонент:</i> презентація «Особистість і творча діяльність викладача іноземних мов», «Які індивідуально-психологічні та організаційно-професійні чинники креативності викладача іноземних мов?» (групова робота)»	2
	<i>Діагностичний компонент:</i> методики: «Шкала пасивного перфекціонізму» О. Філатової, «Дослідження самооцінки особистості» С. Будассі, «Комунікативна толерантність» В. Бойка, «Шкала професійної спресованості» Р. Spector та S. Jex, «Шкала професійної завантаженості», «Шкала професійної автономності» Р. Spector та S. Fox в адаптації Є. Тополова та ін.	4
	<i>Розвивальний компонент:</i> «Як можна сформувати розуміння специфіки професійної діяльності у сфері соціальної роботи?», тренінги професійних навичок («Розвиток професійної ідентичності як засіб професійно-творчого становлення фахівця»), техніки встановлення і підтримки соціально-психологічного контакту	6
	<i>Творчі завдання:</i> «Мій ідеал фахівця», моделювання, напр. «Професійно-важливі якості як важлива складова успішного становлення фахівця з соціальної роботи у професійній діяльності», складання проєктивних малюнків, план професійного становлення; план самозміни; план зміни іміджу та ін.	4
<i>Загальна заключна частина програми</i>		2
<i>Всього</i>		60

ЗМІСТ ПРОГРАМИ ТРЕНІНГУ

Загальний вступ до програми тренінгу розвитку креативності

- Знайомство і командоутворення: вправа «Самопрезентація, або Хто Я?»;

- З'ясування очікувань викладачів іноземних мов від тренінгу (написання ймовірних очікувань викладачів з обов'язковим обговоренням). Після самопрезентації учасники тренінгу відповідають на питання: «Чому креативність є обов'язковою якістю людини ХХІ століття?», «Як навчитись генерувати новації, креативні ідеї і впроваджувати їх в освітній процес навчання іноземним мовам?»;

- Узгодження правил роботи групи в тренінгу (оголошення й узгодження правил міжособистісної взаємодії);

- Мультимедійна презентація: «Тренінг з розвитку креативності: сутність, зміст і значення в життєдіяльності викладача іноземних мов (визначення мети та завдань програми)»;

- Командна робота стосовно організаційних питань, тривалості сесій і тренінгу, види занять тощо.

(Розробка і підготовка програми тренінгу щодо розвитку креативності викладачів іноземних мов потребувала використання наявних публікацій та розробок [20], [21], [22], [23 та ін.].

Перша сесія тренінгу «Ціннісне ставлення до конструктивного перетворення дійсності».

Вступ до сесії (оголошення мети, завдань, організація тренінгу).

Інформаційний компонент розвитку ціннісного компоненту креативності викладачів іноземних мов реалізується через інтерактивні лекції «Креативність як цілісний процес генерації ідей, їх розвитку та перетворення на цінності», мультимедійні презентації «Цінність конструктивного перетворення дійсності», «Мотивація до створення інноваційних методів і методик», розширення уявлень викладачів іноземних мов щодо цінності креативності та актуальності потреби її реалізації у практичній діяльності

(З метою підготовки інтерактивної лекції та мультимедійних презентацій використовуються наявні літературні джерела [24, с. 120–131 та ін.] та власні розробки автора [20], [23], [25 та ін.], які сприяють формуванню ціннісного ставлення до конструктивного перетворення дійсності викладача іноземних мов, його прагненню до саморозвитку, мотивації до створення інноваційних методів і методик, реалізації креативних занять тощо.

Діагностичний компонент передбачає діагностику і моніторинг цінностей викладача іноземних мов («Ціннісні орієнтації» (М. Рокіч [27]), прагнення до саморозвитку (Опитувальник «Шкали психологічного благополуччя» (R. Ріфф [28]), позитивне ставлення до формування і розвитку творчих здібностей (тест «Творчі здібності» [29]), прагнення бути

незалежною особистістю (прагнення свободи) (тест «Креативність» [30]), метод незавершених речень (опитувальник «Реалізація цікавих (креативних) занять – потреба чи необхідність»), мозковий штурм та ін.

Вправа «Поговоримо малюнками» (Завдання кожного з учасників – зобразити на папері щось на тему «Цінності викладача іноземних мов – це....»). Починає малюнок протягом 5 секунд один учасник і далі передає сусідові ліворуч, одержує при цьому від сусіда справа інший аркуш і продовжує чужий малюнок і т.д., допоки ваш малюнок не повернеться до вас. Проаналізувати, яку ідею ви вклали у свій малюнок, і що саме ви б хотіли, щоб продовжили ваші колеги. Бажано при малюванні використовувати кольорові олівці, проявити оригінальність. Після виконання, завдання тренера з'ясувати рівень задоволеності, розуміння один одного. Бажано, щоб кожний учасник оцінив власний внесок в інші малюнки і правильність його розуміння іншими (за бальною системою)).

Розвивальний компонент: дискусія «Цінність креативності в освіті», тренінг з розвитку мотивації до створення інноваційних методів і методик, вправи «Повір у свої творчі здібності», «Цінності творчого педагога», «Географічна карта» та ін.

(Учасникам пропонується сформулювати перелік чинників, умов та шляхів розвитку ціннісного ставлення до професії викладача, до конструктивного перетворення дійсності: дискусія «Цінність креативності в освіті» (робота в групах – творче завдання), тренінг з розвитку мотивації до створення інноваційних методів і методик.

Робота в групах: вправа «Цінності творчого педагога» спрямована на узагальнення уявлень учасників про свої цінності і їх співвіднесення з творчою діяльністю. Тренер об'єднує учасників в групи по 5–7 осіб і роздає групам завдання: «сформувати перелік цінностей і рекомендацій, які дозволять «зробити більш творчим власне життя», і записати їх; сформовані рекомендації повинні бути реальними, такими, які може легко втілити в життя кожний учасник. На завершальному етапі аналіз усіх представлених варіантів).

Творчі завдання: «Життєвий та професійний кодекс викладача іноземних мов»; «Герб і девіз викладача іноземних мов» [26].

(Учасникам пропонується: 1) сформувати життєвий та професійний кодекс викладача іноземних мов (сформулювати декілька значущих для них особисто та світу в цілому життєвих та професійних цінностей, які б розпочиналися на букви алфавіту. В процесі презентації учасникам пропонується прочитати сформульовані закони, дотримуючись алфавітного порядку); 2) розробити власний герб і девіз як викладача

іноземних мов, враховуючи чотири аспекти («Я – креативний педагог», «Моє кредо», «Мої цінності», «Цінності моїх колег»).

Завершення сесії: підведення підсумків та визначення творчих завдань.

Друга сесія тренінгу «Розуміння креативності, інноваційних методів і форм навчання іноземних мов».

Вступ до сесії (оголошення мети, завдань, організація тренінгу, актуалізація досвіду попередньої сесії).

Інформаційний компонент розвитку когнітивного компоненту креативності викладачів іноземних мов реалізується через: інтерактивну лекцію, «Креативні якості викладача іноземної мови», дискусію «Креативність як соціально-психологічний феномен», «Інноваційність – вимога сьогодення».

(З метою підготовки інтерактивної лекції і дискусії використовуються наявні літературні джерела та власні розробки автора [20], [23], [25], [30], [31], [32].

Діагностика рівня розуміння й усвідомлення викладачем рівня розуміння й усвідомлення викладачем сутності креативності, інноваційних методів і форм навчання іноземних мов та здатності приймати нестандартні рішення, створювати нові креативні продукти, впроваджувати інноваційні методи і форми та ін.

Психологічний практикум: «Аналіз розвитку креативності, творчих здібностей, критичного мислення викладачів іноземних як головних якостей Людини ХХІ ст.»

(З метою проведення психологічного практикуму використовувалася авторська модифікація методики незавершених речень «Розуміння й усвідомлення креативності, інноваційних методів і форм навчання іноземних мов», «Здатність до продукування нових креативних продуктів та їх впровадження в освітній процес», тест «Креативний потенціал», опитувальники. Методика А. Карпова «Вимірювання рівня рефлексивності» дозволила виявити рівень рефлексії, а також виявити її поведінкові прояви (види: ситуативну, ретроспективну та перспективну рефлексії).

Розвивальний компонент спрямований на розвиток уявлень щодо креативності, інноваційних методів і форм навчання іноземних мов, вміння продукувати нетривіальні ідеї (оригінальні); розуміти і приймати індивідуальність іншого; вірити в себе; здатності до розуміння й рефлексії та ін. Розвивальний компонент передбачає реалізацію вправ: «Три моїх креативних ролі», «Креативне мислення» або «Все можливо!», «Рекламний ролик», проведення пошуково-апробаційної гри «Креативність викладача іноземних мов».

Пошуково-апробаційна гра «Креативність викладача іноземних мов»

спрямована на пошук інтелектуального і креативного потенціалу викладачів іноземних мов закладів вищої освіти», що передбачає пошук, розробку і апробацію в режимі гри нових ідей, напрямів, видів творчої діяльності, генерування нових ідей з метою ефективного навчання іноземних мов, зокрема, розробки інноваційних методів і форм навчання іноземних мов, їх імплементації в освітній процес.

Гра поєднує етапи. Перший включає: мікродискусію про креативність, розробку «візитної картки команди». Другий (організаційно-пошуковий етап) – розподіл ролей і завдань (теоретики-аналітики, діагности-практики, адміністратори-управлінці, візуалісти-імпровізатори), діагностика групами показників креативності, визначення і ранжування за значущістю проблем, труднощів, тупикових ситуацій у продукуванні креативних ідей, інноваційних методів і форм навчання іноземних мов та їх впровадження в освітній процес; формулювання цілей і визначення орієнтирів для практичних дій; аналіз інформації і презентація кожною групою матеріалів; рефлексія гри. Третій етап – інноваційний етап (генерування ідей (етапи творчого мислення (аналітичний і творчий процес)). Четвертий – апробація (розробка проекту кожною групою відповідно до окреслених завдань), між групова дискусія. П'ятий – заключний етап (презентація, самооцінка власної діяльності (індивідуальної і групової) .

Творчі завдання: «Географічна карта», «Повір у свої творчі здібності»

(Учасникам пропонується зобразити на папері об'єкти «Країни творчості» і скласти географічну карту: Храм Логіки; Ліс чомучок; Долину здібностей; Замок Фантазії; Гори Можливостей; Рівнину Спілкування. Всі об'єкти не даремно опинилися в «Країні творчості», оскільки найважливішими характеристиками творчої особистості вважають: розвиток логічного мислення, швидкість і точність виконання розумових операцій; прояв високої пізнавальної активності; творче виконання завдань; вміння придумувати оригінальні рішення у звичайних ситуаціях; багатство словникового запасу, швидкість і оригінальність вербальних асоціацій; ранній прояв здібностей: математичних, конструктивно-технічних, художніх, музичних, літературних та ін.

Вправа «Повір у свої творчі здібності» спрямована на усвідомлення власних творчих здібностей, розкриттю креативного потенціалу особистості викладача).

Завершення сесії: підведення підсумків та визначення творчих завдань.

Третя сесія тренінгу. «Чинники розвитку креативності викладача іноземних мов: індивідуально-психологічні та організаційно-професійні».

Вступ до сесії (оголошення мети, завдань, організація тренінгу, актуалізація досвіду попередньої сесії).

Інформаційний компонент: презентація «Особистість і творча діяльність викладача іноземних мов», «Які індивідуально-психологічні та організаційно-професійні чинники креативності викладача іноземних мов?» (групова робота).

(З метою підготовки презентації «Особистість і творча діяльність викладача іноземних мов» використано наявні літературні джерела щодо специфіки професійної діяльності викладача іноземних мов в закладах вищої освіти [2], [5], [10], [20], [21], [22], [23], [25], [30]–[34].

Діагностичний компонент: методика «Шкала пасивного перфекціонізму» О.Філатової (визначення прагнення до досконалості), методика «Дослідження самооцінки особистості» С. Будассі (визначення рівня самооцінки, що виражає ступінь реальних та ідеальних, або бажаних, уявлень про себе), методика «Діагностика комунікативної толерантності» В.Бойка (визначення рівня толерантності викладача та спрямованість його вольових прагнень й інтересів), визначення професійної стресованості «Шкала професійної стресованості Р.Спектор та S.Дж), професійної завантаженості (Шкала професійної завантаженості Р.Спектор та S.Дж), професійної автономності (Шкала професійної автономності (Factual Autonomy Scale – FAS) Р.Спектор та S.Фок в адаптації Є.Тополова [35]) та ін.

Розвивальний компонент: «Які чинники сприяють розвитку креативності викладачів іноземних мов, позитивно впливаючи на їх суб'єктивне благополуччя?», «Які умови варто створити у закладах вищої освіти, щоб викладач був щасливий, задоволений і здатний креативно навчати іноземним мовам?»

Робота в парах: Аналітичне завдання: «Які чинники сприяють розвитку креативності викладачів іноземних мов, позитивно впливаючи на їх суб'єктивне благополуччя?», «Які умови варто створити в закладах вищої освіти, щоб викладач був щасливий, задоволений і здатний креативно навчати іноземним мовам?»

З метою створення умов для розвитку креативності враховуючи індивідуально-особистісні і організаційно-професійні чинники та визначення шляхів досягнення суб'єктивного благополуччя в процесі реалізації творчої діяльності варто проводити тренінг «Розвиток індивідуально-особистісних і організаційно-професійних чинників креативності як засіб професійно-творчого зростання викладача іноземних мов і досягнення ним суб'єктивного благополуччя», який передбачає: 1) актуалізацію поняття «чинники розвитку креативності», чому сприяє застосування вправ «Прагнення до досконалості»,

«Викладач на своєму місці», «Самооцінка як чинник і ознака досконалості викладача», «Адаптивність у взаємодії з оточуючим середовищем» та ін.; 2) генерування ідей про можливі варіанти практичного застосування ресурсів, якими володіють викладачі (творчі здібності, креативне мислення), сприяння підвищенню самооцінки, толерантності: «Реалізація наших вмінь», «Творча особистість педагога», «Толерантність — це мистецтво жити з іншими людьми та з іншими ідеями», «16 асоціацій», «Креативне «Я» та ін.; 3) аналіз умов розвитку креативності, досягнення суб'єктивного благополуччя, задоволеності професійною діяльністю тощо: вправи «Ваше благополуччя залежить від ваших власних рішень», «Візуалізація» та ін.; 4) поглиблення процесів саморозкриття власного професійного і творчого «Я», формуванню навичок самоаналізу, саморефлексії та самокритики: вправи «Комісійний магазин», «Рефлексивна мішень»; опанування навичок успішної поведінки та конструктивного подолання проблемних ситуацій в освітній діяльності: «Досвід моїх помилок».

Творчі завдання: «Мій ідеал креативного викладача іноземних мов», моделювання, напр. «Креативні якості викладача як важлива складова успішного навчання іноземних мов», проєктивні малюнки, план розвитку креативності; план самозміни та ін. Основне завдання проєктивних малюнків – отримання інформації стосовно проблем викладача іноземних мов (у першу чергу про ті, що важко вербалізувати (наприклад, «Моя професія», «Куб», «Лісова казка» та ін.). Проєктивні малюнки варто використовувати з психодіагностичною метою, пошуку адекватного вирішення труднощів реалізації творчої діяльності та ін. Проєктивний малюнок показує інформацію, яку автор поки не усвідомлює.

Завершення сесії: підведення підсумків.

Загальна заключна частина програми тренінгу.

Загальна заключна частина програми тренінгу: рефлексивний аналіз: «Вправа «Валіза, кошик, м'ясорубка» (Учасникам пропонується три великих аркуші, на одному з них намальована валіза, на іншому – кошик для сміття, на останньому – м'ясорубка): «Чи виправдав тренінг ваші очікування?»; «Що було нового, цікавого, корисного?»; «Що будете використовувати в подальшій професійній діяльності?»; «Що виявилось непотрібним, некорисним, те, що можна відправити в «кошик для сміття»; «Що виявилось потрібним, не готовим до використання в своїй роботі. Те, що треба домислити, допрацювати, «докрутити» відправляється на аркуш з зображенням м'ясорубки...». (До розробки заключної частини програми тренінгу враховувалися попередні розробки автора [20]).

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Важливою умовою творчої діяльності викладачів закладів вищої освіти загалом і викладачів іноземних мов зокрема є розвиток їх креативності, що передбачає сприяння розвитку мотивації, цінностей, інтересу викладачів до креативного навчання іноземних мов, зниження впливу різних демотиваторів їх професійної діяльності. Важливим є також сприяння розумінню креативності, генеруванню і впровадженню креативних ідей, інноваційних методів і форм навчання іноземних мов та їх дієвості, сприяння розвитку індивідуально-психологічних та організаційно-професійних чинників креативності задля досягнення суб'єктивного благополуччя викладачами іноземних мов

Авторкою запропоновано структуру програми тренінгу «Розвиток креативності викладачів іноземних мов закладів вищої освіти як чинника їх суб'єктивного благополуччя».

До перспектив подальшого дослідження належить обґрунтування і впровадження у професійну діяльність викладачів іноземних мов створення умов для творчої діяльності задля реалізації креативного потенціалу і досягнення ними суб'єктивного благополуччя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] J. Guilford, «Creativity: Yesterday, Today and Tomorrow», *Journal of Creative Behavior*, 1(1), p. 3–14, 1967 <https://doi.org/10.1002/j.2162-6057.1967.tb00002>
- [2] «10 ключових навичок до 2020-го», *EDUGET*. [Електронний ресурс]. Доступно: https://www.eduget.com/news/10_klyuchovix_navichok_do_2020-go-907
- [3] European Commission. *Tuning educational structures in Europe: Universities' contribution to the Bologna Process*. (December, 2006). Socrates – Tempus. 152 p. [Online]. Available: <https://aca-secretariat.be/newsletter/tuning-educational-structure-in-europe>
- [4] Я. А. Кульбашна, «Формування іншомовної компетентності у майбутніх стоматологів», *Педагогічний процес: теорія і практика*, № 3, с. 103-109, 2014. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/ujrn/pptp_2014_3_23
- [5] *Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG)*. Київ, Україна: ТОВ «ЦС», 2015.
- [6] А. Ю. Курочкина, «Исследования креативности: постановка проблемы экономики»: сб. науч. ст. по итогам Междунар. науч. конф. (Санкт-

- Петербург, 19–20 мая 2009 г.); Н. А. Горелова, О. Н. Мелькова; Ред. Москва, Россия: Изд-во «Креативная экономика», 2009, с. 630–639.
- [7] E. Fromm, «Beyond the Chains of Illusion», *My Encounter with Marx and Freud*. New York: Pocket Book, 1962.
- [8] Н. М. Гнатко, *Проблема креативности и явление подражания*. Москва, Россия: ИП РАП, 1994, 43 с.
- [9] Н. Роджерс, «Творчество как усиление себя», *Вопросы психологии*, № 1, с. 164–168, 1990.
- [10] О. Є. Антонова, «Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки», *Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: монографія*; О.А. Дубасенюк; Ред. Житомир, Україна: Вид-во ім. І. Франка, 2012, с. 14–41.
- [11] С. О. Сисоева, *Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: монографія*. Київ, Україна: Поліграфкнига, 1996.
- [12] О. В. Хуртенко, «Креативність в структурі психологічної готовності до професійної діяльності студентів інститутів фізичної культури», *Вісник Національної академії Держ. прикордонної служби України*, № 4, 2014.
- [13] О. І. Бондарчук, Н. І. Пінчук, «Професійна автономність науково-педагогічних працівників як індикатор їх суб'єктивного благополуччя», *Вісник післядипломної освіти*, № 13(42), с. 54–70, 2020.
- [14] Л. Й. Петришин, *Теоретико-методичні основи формування креативності майбутніх соціальних педагогів: автореф. дис. д-ра наук: 13.00.05 «Соціальна педагогіка»*; Луганський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Старобільськ, 2015.
- [15] О. І. Бондарчук, «Психологічні чинники суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій», *Психолого-педагогічний супровід фахової підготовки та підвищення кваліфікації особистості в умовах трансформації освіти: на Всеукр. наук.-практ. конф.* Київ, Україна: ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти», 2017, с. 11–14. [Електронний ресурс]. Доступно: http://psychology-naes-ua.institute/files/pdf/zb_1509980340.pdf
- [16] Л. З. Сердюк, «Особистісна самореалізація та психологічне благополуччя як основні стратегічні лінії мотивації учіння студентів ВНЗ», *Науковий вісник Чернівецького ун-ту. Педагогіка та психологія*, № 687, с. 151–159, 2014.
- [17] Ю. М. Олександров, «Саморегуляція як чинник психологічного благополуччя», *Вісник Харківського нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди*, № 32, 2009. [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM

[=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN Soc Gum/VKhnpu psykhol/2009 32/18.html](#)

- [18] Т. Д. Шевеленкова, П. П. Фесенко, «Психологическое благополучие личности (обзор основных концепций и методика исследования)», *Психологическая диагностика: Ежекварт. науч.-метод. и практ. журн.*, № 3, с. 95–129, 2005.
- [19] Л. М. Карамушка, «Тренінгова програма «психологія соціальної напруженості в освітніх організаціях на рівні взаємодії персоналу та організації та індивідуально-особистісному рівні»: зміст, структура та основні інтерактивні техніки», *Організаційна психологія. Економічна психологія*, № 2(13), с. 48–61, 2018.
- [20] К. С. Балахтар, А. С. Москальова, *Креативність педагогічних працівників як чинник їхнього суб'єктивного благополуччя: спец-курс для викладачів іноземних мов*. Київ, Україна: Талком, 2020.
- [21] К. С. Балахтар, «Креативність як фактор гармонійного розвитку гтlfujuf», *Bulletin of Postgraduate education: collection of scientific papers. Series «Social and behavioral sciences*, Vol. 4(33), с. 9-16, 2017. [Електронний ресурс].
Доступно: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/4_5_33_34_s/Bulletin_4_5_33_34_2017_Kateryna_Balakhhtar.pdf
- [22] К. С. Балахтар, «Вплив креативності на суб'єктивне благополуччя викладача іноземної мови в закладах вищої освіти»: *на Міжнар. наук.-практ. конф. «Технології професійної підготовки фахівців у сучасному освітнього просторі» (Чернівці, 17 трав. 2019 р.)*. Чернівці, Україна: Чернівецький нац. ун-т, 2019, с. 249–251.
- [23] К. С. Балахтар, «Творчість і креативність як важливі риси викладачів закладів вищої освіти», *Актуальні проблеми розвитку організаційної та економічної психології в Україні: тези III Всеукр. конгресу з організаційної та економічної психології (20–22 черв. 2019 р., Кам'янець-Подільський)*. Кам'янець-Подільський, Україна, 2019, с. 32–33.
- [24] В. В. Павленко, «Креативність: сутнісна характеристика поняття», *Креативна педагогіка: наук.-метод. журн.*; Академія міжнар. співробітництва з креативної педагогіки «Полісся». Житомир, Україна, № 11, с. 120–131, 2016.
- [25] К. С. Балахтар, «Соціально-психологічний зміст і показники креативності викладача іноземної мови»: *VIII Міжнар. наук.-практ. конф. «Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки та підвищення кваліфікації фахівців в умовах трансформації освіти» (м. Київ, 24 трав. 2019 р.)*. Київ, Україна: ДЗВО «Ун-т менедж. освіти», 2019, с. 10–12. [Електронний ресурс].

Доступно: <http://umo.edu.ua/konferenciji>

- [26] В. Балахтар, *Соціально-психологічний тренінг і маніпуляція*. Вижниця, Україна: Вид-во «Черемош», 2015.
- [27] M. Rokeach, «A theory of organization and change within value-attitude systems», *Journal of Social Issues*, 24(1), p.13–33, 1968. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1968.tb01466.x>
- [28] C. D. Ryff, «Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being», *Journ. Pers. Soc. Psychol.* No 57, p. 1069–1081, 1989. [Online]. Available: <https://pdfs.semanticscholar.org/0b7c/bc0e7b5946b39778784a2167019eebd53e52.pdf>
- [29] Г. С. Никифоров, М. А. Дмитриева, В. М. Снетков, Ред., *Практикум по психологии менеджмента и профессиональной деятельности*. Санкт-Петербург, Россия, 2003
- [30] К. С. Балахтар, «Креативність як складова професійної компетентності викладача іноземної мови», *Актуальні проблеми психології*, Т. XIV, 2, с. 54-61, 2019.
- [31] К.С. Балахтар, «Креативний складник у структурі готовності до професійної діяльності викладачів іноземної мови», *Теорія і практика сучасної психології*, Т 1, вип. 6, с. 5-8, 2019.
- [32] К. С. Балахтар, «Формування креативного мислення викладачів іноземної мови закладів вищої освіти засобами інноваційних технологій»: на XII Всеукр. наук.-практ. онлайн конф. «Проектування розвитку та психолого-педагогічного супроводу обдарованої особистості». Київ, Україна: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2020, с. 13–16.
- [33] К. С. Балахтар, «Well-being as a factor of successful teacher activity»: *Міжнар. наук.-практ. конф. «Соціальна робота і проблеми міграційних процесів у глобалізованому світі»* (Чернівці, 3-4 трав. 2018 р.). Чернівці, Україна: Чернівецький нац. ун-т, 2018, с. 19–23.
- [34] К. С. Балахтар, «Особливості самоєфективності викладачів іноземних мов залежно від рівнів розвитку креативного потенціалу», *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*, Т. 31(70), № 3, 2020.
- [35] С. Д. Максименко, О. М. Кокур, Є. В. Тополов, «Адаптація психодіагностичних методик: шкала досвіду агресивних впливів, шкала професійної автономності та шкала професійної мобільності», *Практична психологія та соціальна робота*, № 3, с. 25–31, 2011.

TRAINING PROGRAM «CREATIVITY DEVELOPMENT OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS AS A FACTOR OF THEIR SUBJECTIVE WELL-BEING»

Kateryna Balakhtar,

Assistant professor of the Department of Communicative Linguistics and Translation at Yuriy Fedkovych Chernivtsi University.

Postgraduate student of the Department of Management Psychology, Central Institute of Postgraduate Education

SIHE «University of Educational Management».

Chernivtsi, Ukraine.

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-9154-9095>

k.balakhtar@chnu.edu.ua

Abstract. The article dwells on the development of the training program «development of creativity of foreign language teachers as a factor of their subjective well-being». The study highlighted the urgency of the problem of creativity of a teacher of a higher education institution focused on innovative, creative activity, self-development and self-improvement in general and a teacher of foreign languages in particular. The research revealed the purpose, the main tasks, and the scope of the training program. The study described five training sessions («Value attitude to the constructive transformation of reality»; «Understanding and understanding of the essence of creativity, innovative methods and forms of teaching foreign languages»; «Factors of creativity of foreign language teacher individual-psychological and organizational-professional»), which make up the structure of the program; and are aimed at developing the value, cognitive, behavioural components and individual-psychological and organizational-professional factors of creativity of foreign language teachers of higher education institutions, their fulfilment of subjective well-being. Each training session contains informational, diagnostic, developmental and creative components. Sessions consist of various forms and methods of work (interactive lectures, multimedia presentations, discussions, diagnostic methods and techniques, author's methods, trainings, search and approbation game «Creativity of a foreign language teacher», workshop, creative tasks, etc.) on the formation of values constructive transformation of reality, understanding of creativity, generation and implementation of creative ideas, innovative methods and forms of teaching foreign languages and their effectiveness, promoting the development of individual psychological and organizational-professional factors of creativity to achieve subjective well-being by foreign language teachers.

Keywords: creativity; foreign teacher; training program; creativity development; components and factors of creativity.

ПРОГРАММА ТРЕНИНГА «РАЗВИТИЕ КРЕАТИВНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ КАК ФАКТОРА ИХ СУБЪЕКТИВНОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ»

Балахтар Катерина Сергеевна,

ассистент кафедры коммуникативной лингвистики и перевода

Черновицкого национального университета

имени Юрия Федьковича;

докторант кафедры психологии управления

Центрального института последипломного образования

ГУВО «Университет менеджмента образования».

Черновцы, Украина.

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-9154-9095>

k.balakhtar@chnu.edu.ua

Аннотация. В статье охарактеризована разработка программы тренинга «Развитие креативности преподавателей иностранных языков высших учебных заведений как фактора их субъективного благополучия». Освещена актуальность проблемы креативности преподавателей учреждений высшего образования, ориентированных на инновационную, творческую деятельность, саморазвитие и самосовершенствование в целом и преподавателя иностранных языков в частности. Раскрыты цели, освещены основные задачи и объем программы тренинга. Описаны три тренинговые сессии («Ценностное отношение к конструктивному преобразованию действительности», «Понимание креативности, инновационных методов и форм обучения иностранным языкам и их действенность», «Факторы развития креативности преподавателя иностранных языков: индивидуально-психологические и организационно-профессиональные»), которые составляют структуру программы и направлены на развитие ценностного, когнитивного, поведенческого компонентов и индивидуально-психологических и организационно-профессиональных факторов креативности преподавателей иностранных языков высших учебных заведений, достижения ими субъективного благополучия. Каждая сессия тренинга содержит информационный, диагностический, развивающий и творческий компоненты. Сессии составляют различные формы и методы работы (интерактивные лекции, мультимедийные презентации, дискуссии, диагностические методы и методики,

авторские методики, тренинги, поисково-апробационная игра «Креативность преподавателя иностранных языков», практикум, творческие задания и др.) по формированию ценностного отношения к конструктивному преобразованию действительности, понимание креативности, генерирование и внедрение креативных идей, инновационных методов и форм обучения иностранных языков и их действенности, содействие развитию индивидуально-психологических и организационно-профессиональных факторов креативности для достижения субъективного благополучия преподавателями иностранных языков.

Ключевые слова: специалист по социальной работе, отношение, ценность, базовые убеждения, стадии профессионального становления.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] J. Guilford, «Creativity: Yesterday, Today and Tomorrow», *Journal of Creative Behavior*, 1(1), p. 3–14, 1967 <https://doi.org/10.1002/j.2162-6057.1967.tb00002>
- [2] «10 kliuchovykh navychok do 2020-ho», EDUGET. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: https://www.eduget.com/news/10_klyuchovix_navichok_do_2020-go-907
- [3] European Commission. Tuning educational structures in Europe: Universities' contribution to the Bologna Process. (December, 2006). Socrates – Tempus. 152 p. [Online]. Available: <https://aca-secretariat.be/newsletter/tuning-educational-structure-in-europe>
- [4] Ya. A. Kulbasha, «Formuvannya inshomovnoi kompetentnosti u maibutnix stomatolohiv», *Pedahohichni protses: teoriia i praktyka*, № 3, s. 103-109, 2014. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://nbuv.gov.ua/u/jrn/pptp_2014_3_23
- [5] Standarty i rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity (ESG). Kyiv, Ukraina: TOV «TsS», 2015.
- [6] A. YU. Kurochkina, «Issledovaniya kreativnosti: postanovka problemy ekonomiki»: sb. nauch st. po itogam Mezhdunar. nauch. konf. (Sankt-Peterburg, 19–20 maya 2009 g.); N. A. Gorelova, O. N. Mel'kova; Red. Moskva, Rossiya: Izd-vo «Kreativnaya ekonomika», 2009, s. 630–639.
- [7] E. Fromm, «Beyond the Chains of Illusion», *My Encounter with Marx and Freud*. New York: Pocket Book, 1962.
- [8] N. M. Gnatko, *Problema kreativnosti i yavlenie podrazhaniya*. Moskva, Rossiya: IP RAP, 1994, 43 s.
- [9] N. Rodzhers, «Tvorchestvo kak usilenie sebya», *Voprosy psihologii*, № 1, s. 164–168, 1990.

- [10] O. Ye. Antonova, «Sutnist poniattia kreatyvnosti: problemy ta poshuky», Teoretychni i prykladni aspekty rozvytku kreatyvnoi osvity u vyshchii shkoli: monohrafiia; O. A. Dubaseniuk; Red. Zhytomyr, Ukraina: Vyd-vo im. I. Franka, 2012, s. 14–41.
- [11] S. O. Sysoieva, Pidhotovka vchytelia do formuvannia tvorchoi osobystosti uchnia: monohrafiia. Kyiv, Ukraina: Polihrafknyha, 1996.
- [12] O. V. Khurtenko, «Kreatyvnist v strukturi psykholohichnoi hotovnosti do profesiinoi diialnosti studentiv instytutiv fizychnoi kultury», Visnyk Natsionalnoi akademii Derzh. prykordonnoi sluzhby Ukrainy, № 4, 2014.
- [13] O. I. Bondarchuk, N. I. Pinchuk, «Profesiina avtonomnist naukovo-pedahohichnykh pratsivnykiv yak indyktor yikh subiektyvnoho blahopoluchchia», Visnyk pisliadyplomnoi osvity, № 13(42), s. 54–70, 2020.
- [14] L. Y. Petryshyn, Teoretyko-metodychni osnovy formuvannia kreatyvnosti maibutnikh sotsialnykh pedahohiv: avto-ref. dys. d-ra nauk: 13.00.05 «Sotsialna pedahohika»; Luhanskyi nats. un-t im. T. Shevchenka. Starobilsk, 2015.
- [15] O. I. Bondarchuk, «Psykhologichni chynnyky subiektyvnoho blahopoluchchia personalu osvitnikh orhanizatsii», Psykhologo-pedahohichnyi suprovid fakhovoi pidhotovky ta pidvyshchennia kvalifikatsii osobystosti v umovakh transformatsii osvity: na Vseukr. nauk.-prakt. konf. Kyiv, Ukraina: DVNZ «Un-t menedzh. osvity», 2017, s. 11–14. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://psychology-naes-ua.institute/files/pdf/zb_1509980340.pdf
- [16] L. Z. Serdiuk, «Osobystisna samorealizatsiia ta psykholohichne blahopoluchchia yak osnovni stratehichni linii motyvatsii uchinna studentiv VNZ», Naukovyi visnyk Chernivetskoho un-tu. Pedahohika ta psykholohiia, № 687, s. 151–159, 2014.
- [17] Yu. M. Oleksandrov, «Samorehuliatsiia yak chynnyk psykholohichnoho blahopoluchchia», Visnyk Kharkivskoho nats. ped. un-tu imeni H. S. Skovorody, № 32, 2009. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN Soc Gum/VKhnpu psykhol/2009_32/18.html
- [18] T. D. Shevelenkova, P. P. Fesenko, «Psykhologhycheskoe blahopoluchye lychnosti (obzor osnovnykh kontseptsyi y metodyka yssledovanyia)», Psykhologhycheskaia dyahnostyka: Ezhekvert. nauch.-metod. y prakt. zhurn., № 3, s. 95–129, 2005.
- [19] L. M. Karamushka, «Treninhova prohrama «psykholohiia sotsialnoi napruzhenosti v osvitnikh orhanizatsiiah na rivni vzaiemodii personalu

- ta orhanizatsii ta individualno-osobystisnomu rivni»: zmist, struktura ta osnovni interaktyvni tekhniki», Orhanizatsiina psykholohiia. Ekonomichna psykholohiia, № 2(13), s. 48–61, 2018.
- [20] K. S. Balakhtar, A. S. Moskalova, Kreatyvnist pedahohichnykh pratsivnykiv yak chynnyk yikhnoho subiektyvnoho blahopoluchchia: spets-kurs dlia vykladachiv inozemnykh mov. Kyiv, Ukraina: Talkom, 2020.
- [21] K. S. Balakhtar, «Kreatyvnist yak faktor harmoniinoho rozvytku gtlfujuf», Bulletin of Postgraduate education: collection of scientific papers. Series «Social and behavioral sciences, Vol. 4(33), s. 9–16, 2017. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/4_5_33_34_s/Bulletin_4_5_33_34_2017_Kateryna_Balakhtar.pdf
- [22] K. S. Balakhtar, «Vplyv kreatyvnosti na subiektyvne blahopoluchchia vykladacha inozemnoi movy v zakladakh vyshchoi osvity»: na Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Tekhnolohii profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv u suchasnomu osvitnoho prostori» (Chernivtsi, 17 trav. 2019 r.). Chernivtsi, Ukraina: Chernivetskyi nats. un-t, 2019, s. 249–251.
- [23] K. S. Balakhtar, «Tvorchist i kreatyvnist yak vazhlyvi rysy vykladachiv zakladiv vyshchoi osvity», Aktualni problemy rozvytku orhanizatsiinoi ta ekonomichnoi psykholohii v Ukraini: tezy III Vseukr. konhresu z orhanizatsiinoi ta ekonomichnoi psykholohii (20–22 cherv. 2019 r., Kamianets-Podilskyi). Kamianets-Podilskyi, Ukraina, 2019, s. 32–33.
- [24] V. V. Pavlenko, «Kreatyvnist: sutnisna kharakterystyka poniattia», Kreatyvna pedahohika: nauk.-metod. zhurn.; Akademiia mizhnar. spivrobitnytstva z kreatyvnoi pedahohiky «Polissia». Zhytomyr, Ukraina, № 11, s. 120–131, 2016.
- [25] K. S. Balakhtar, «Sotsialno-psykholohichni zmist i pokaznyky kreatyvnosti vykladacha inozemnoi movy»: VIII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Psykhologo-pedahohichni suprovid profesiinoi pidhotovky ta pidvyshchennia kvalifikatsii fakhivtsiv v umovakh transformatsii osvity» (m. Kyiv, 24 trav. 2019 r.). Kyiv, Ukraina: DZVO «Un-t menedzh. osvity», 2019, s. 10–12. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://umo.edu.ua/konferenciji>
- [26] V. Balakhtar, Sotsialno-psykholohichni treninh i manipuliatsiia. Vyzhnytsia, Ukraina: Vyd-vo «Cheremosh», 2015.
- [27] M. Rokeach, «A theory of organization and change within value-attitude systems», Journal of Social Issues, 24(1), p. 13–33, 1968. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1968.tb01466.x>
- [28] C. D. Ryff, «Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being», Journ. Pers. Soc. Psychol. No 57, p. 1069–

1081, 1989. [Online].

Available: <https://pdfs.semanticscholar.org/0b7c/bc0e7b5946b39778784a2167019eebd53e52.pdf>

- [29] G. S. Nikiforov, M. A. Dmitrieva, V. M. Snetkov, Red., Praktikum po psihologii menedzhmenta i professional'noj deyatel'nosti. Sankt-Peterburg, Rossiya, 2003
- [30] K. S. Balakhtar, «Kreatyvnist yak skladova profesiinoi kompetentnosti vykladacha inozemnoi movy», Aktualni problemy psykholohii, T. XIV, 2, s. 54-61, 2019.
- [31] K. S. Balakhtar, «Kreatyvnyi skladnyk u strukturi hotovnosti do profesiinoi diialnosti vykladachiv inozemnoi movy», Teoriia i praktyka suchasnoi psykholohii, T 1, vyp. 6, s. 5-8, 2019.
- [32] K. S. Balakhtar, «Formuvannia kreatyvnoho myslennia vykladachiv inozemnoi movy zakladiv vyshchoi osvity zasobamy innovatsiinykh tekhnolohii»: na XII Vseukr. nauk.-prakt. onlain konf. «Proiektuvannia rozvytku ta psykholoho-pedahohichnoho suprovodu obdarovanoi osobystosti». Kyiv, Ukraina: In-t obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy, 2020, s. 13-16.
- [33] K. S. Balakhtar, «Well-being as a factor of successful teacher activity»: Mizhnar. nauk.-prakt. konf. «Sotsialna robota i problemy mihratsiinykh protsesiv u hlobalizovanomu sviti» (Chernivtsi, 3-4 trav. 2018 r.). Chernivtsi, Ukraina: Chernivetskyi nats. un-t, 2018, c. 19-23.
- [34] K. S. Balakhtar, «Osoblyvosti samoefektyvnosti vykladachiv inozemnykh mov zalezho vid rivniv rozvytku kreatyvnoho potentsialu», Vcheni zapysky Tavriiskoho nats. un-tu imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Psykholohiia, T. 31(70), № 3, 2020.
- [35] S. D. Maksymenko, O. M. Kokun, Ye. V. Topolov, «Adaptatsiia psykhhodiahnostychnykh metodyk: shkala dosvidu ahresyvnykh vplyviv, shkala profesiinoi avtonomnosti ta shkala profesiinoi mobilnosti», Praktychna psykholohiia ta sotsialna robota, № 3, s. 25-31, 2011.

*Стаття надійшла до редакції
16 січня 2021 року*